

אמר ליה רב חנן מנהרדעא: התם, בהא דאמר רבא שאשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול, אין הטעם משום "גזירת מרחצאות אלא טעמא מאי — משום דבעית, שהיא חוששת שמא תיפול ולכן אינה טובלת כראוי. ואם כך, כשעומדת בשעת טבילה על סילתא — נמי בעיתא — גם חוששת שמא תיפול ולפיכך אף בזה אסור⁽⁴⁷⁾.

אמר רב שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל, משום שיש בו טיט החוצץ⁽⁴⁸⁾.

א-טו

ואע"ג דהשתא ליכא טיט — אימר ברדיוני בשעה שמשכשכת ברגליה נפל הטיט וחצץ.

יש הבדל בין טבילה במעין של מים הנובעים מהארץ ובין טבילה במי גשמים מכונסים.

המעין מטהר אפילו בשעה שמימיו זורמים. ואילו המקוה מטהר רק כשהמים המכונסים עומדים במקומם.

מי הנהרות מעורבים ממים שנובעים

ובבית יוסף [קצ"ח] דן כדעת הרמב"ם לגבי הטובלת במקום שיש לחוש לביעותותא אם — עלתה לה טבילה או לא עיי"ש.

והר"ש בפירושו למשנה במקואות [שם] כתב לחלק בין הטובלת על כלים הקבועים בקרקע שבזה גזרו חז"ל שמא יבואו לטבול בהם מחוץ למקוה [כגזירת מרחצאות] לבין הטובלת מעל גבי כלי תלוש הנמצא בתוך המקוה שבזה לא גזרו. [וע"ע בבית יוסף שם מה שכתב לבאר בשיטת הרא"ש והרמב"ם שסתמו ולא ביארו את החילוק שבין סוגייתנו לבין דברי המשנה במקואות ועכ"פ מדברי הרמב"ם שפירש סילתא — סל — מוכח שלא סובר הוא כדעת הראב"ד שהוא סל מקבל טומאה הוא. וע"ע בבאור הגר"א שם ס"ק ל"א ובחזון איש יו"ד קכ"ט ב].

48. כך פרש"י, והרא"ש [הל' מקואות סימן ל"ג] הקשה על פירוש זה שאחר שהקדימו רגליה לגעת במים קודם שנטבעו בטיט שבקרקע הנמל לא הוי חציצה מפני שלחלוחית המים שתחת הטיט מחוברת למים שבחוץ ואין הטיט חוצץ, וכיוצא בזה שנינו במסכת מקואות [פ"ז]

47. הראב"ד [בעלי הנפש, שער הטבילה] כתב שאף למסקנת הגמרא סוברים אנו שגזרו חז"ל שלא לטבול מעל הכלים משום "גזירת מרחצאות", אלא שסוגייתנו מדברת באופן שטבל מעל כלי חרס הפוך, אשר אינו מקבל טומאה אלא דרך אירור, ובקעת — אשר איננה מקבלת טומאה כלל, ולפיכך לא גזרו בהם משום שהעמידו חז"ל את גזירתם על "סתם כלים" אשר מקבלים טומאה.

והוכיח הראב"ד את שיטתו מדברי המשנה במקואות [פ"ה מ"ב] מעיין שהעבירו על גבי כלים או על גבי ספסל... רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל", מוכח שגזרו חז"ל לאסור להטביל מעל גבי כלים, והוסיף הראב"ד וכתב שאין לפרש אף את המשנה משום "ביעותותא" כמסקנת סוגייתנו משום ששם אין מדובר בטבילת אדם אלא בטבילת כלים ולא שייך בזה "ביעותותא".

עוד מתבאר מדברי הראב"ד שם שאילו טעם האיסור הוא משום ד"חוששין לביעותותא" אם עברה וטבלה — בדיעבד עלתה לה טבילה, ואילו טעם האיסור הוא "גזירת מרחצאות" — אף בדיעבד לא עלתה לה טבילה.

ממעיינות וממי גשמים.

ניסן, לפי שבימות החורף רבו מימי הגשמים שבנהרות על מימי המעיינות, ומפצי ומחצלאות – היה מניח להם מפני הטיט בנהרות עצמן **ביומי תשרי** שאז רבו מימי המעיינות, במשך הקיץ, על מימי הגשמים.

אמר רב גידל אמר רב: אשה אשר נתנה תבשיל לבנה⁽⁴⁹⁾, וטבלה, ועלתה – לא עלתה לה טבילה שמא דבק בה מהתבשיל

בימות החמה רוב המים שבנהרות נובעים מהמעיינות ולכן הם מטהרים אפילו כשהם זורמים, ואילו בימות הגשמים רוב המים שבנהרות הם מימי גשמים ואינם יכולים לטהר אלא אם אוגרים אותם במקום שהם מכונסים בו בלא זרימה. **אבוה דשמואל עבד התקין לבנתיה לבנותיו מקוואות ביומי**

והראב"ד [בבעה"נ סוף שער הטבילה] כתב שיש שפירשו את סוגייתנו שאבוה דשמואל עשה לבנותיו "מפצי" בדרך הליכתן לנהר, במקום שעומדים בו קודם שנכנסים לנהר. שיש לחשוש שמא ידבק טיט ברגליה בטרם שנכנסה למים והוי חציצה. [וכן משמעות דברי רש"י ד"ה ומפצי... נותן מחצלות בנהר שעוברות עליהן]. ולפירוש זה אף לא יקשה כיצד טבלו על ה"מפצי" והלא אסור לטבול על כלים מפני גזירת מרחצאות עיין לעיל הערה 47, וע"ע בערוך לנר שישב באופן אחר].

פירוש נוסף הובא בתוס' ד"ה אשה בשם רבינו חננאל אשה לא תטבול בנמל – משום שבני אדם מצוין שם ומבוהלת לטבול מהר שמא יראוה, ולפיכך אינה טובלת יפה, [ולא גרסינן "ואף על גב דהשתא ליכא ברדיוני נפל] ואבוה דשמואל שעשה "מפצי" לבנותיו – היינו שעשה מחיצות בנמל כדי להסתירם מעין הנמצאים בנמל.

וכתב הטור [קצ"ח] שהנפקא מינה בין פירושו של רבינו חננאל לפירוש רש"י, במקרה שטבלה בנמל שלפי פירוש רש"י אף בדיעבד "לא עלתה לה טבילה" משום שחוששים שמא דבק ברגליה טיט וחצץ בטבילתה, ולפי פירוש רבינו חננאל מאחר שיודעת בעצמה שטבלה כראוי – טבילתה כשרה.

49. פירש הרשב"א דהיינו, תבשיל של פול

"הטביל בו את המטה אף על פי שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמין".

וכתב הרא"ש שיש מחלקין בין המשנה במקוואות שהנידון הוא "הטבלת מיטה" לבין סוגייתנו שהנידון הוא "טבילת אדם". שמאחר שהאדם כבד אין אומרים "מפני שהמים מקדמין" ואולם כתב הרא"ש שמאחר שטעם המשנה הוא "מפני שהמים מקדמין", אם כן אין לחלק בין אדם כבד לבין מיטה קלה. ובין כך ובין כך נשאר לחלוחית המים תחת החציצה, ומתחברת אל מימי המקוה. והר"ן [בחידושי למסכת שבת דף כט ב] כתב לחלק בין אדם שהטיט נכנס לבין אצבעותיו וחוצץ ואף על פי שהמים מקדימין לבין מיטה שרגליה חלקות, ועיין בבית יוסף קצ"ח שכתב שאף חילוק זה אינו מסתבר, מפני שאף בין אצבעות רגליו המים מקדימין לבוא לתוכם קודם החציצה, ונשאר לחלוחית מים בהם אף אחר שנתכסו בטיט.

ובבית יוסף [שם] הביא את דברי הר"ש בפירושו למשנה במקוואות שכתב שכל ההכשר של "מים המקדימין" הוא דוקא ב"טיט עבה", אבל בטיט היון, וטיט היוצרים שהם סוגי טיט הנדבקים ביותר אין להכשיר "מפני שהמים מקדימין", ולפי זה כתב ליישב את פרש"י שבנמל שכיה "טיט היון" וכיו"ב ולפיכך אין לטבול שם.

וחצץ בשעת הטבילה. ואף על גב דהשתא, לאחור הטבילה, ליכא אין עליה דבר החוצץ, בכל זאת יש לחשוש כי אימר רק ברדיוני, שמא בשעה שהשתכשכה במים בעת עלייתה מהטבילה — נפל.

אמר רמי בר אבא: הני רבדי דכוסילתא, גדלים שעל המכה שנוצרת אחרי הקזת דם תלתא יומי ראשונים הם רכים ומחוכרים לבשר והם נחשבים לחלק ממנו⁽⁵⁰⁾, ולא

חייצי בטבילה. מכאן ואילך הם קשים ונפרדים מהבשר, ולכן — חייצי.

אמר מר עוקבא: לפלוף הפרשת ליחה שבעין, לח — אינו חוצץ, יבש — חוצץ.

אימתי נקרא יבש — משעה שמתחיל לירק להראות ירוק⁽⁵¹⁾.

אמר שמואל: כחול צבע שניתן בתוך העין

אחר בדין חציצת "לפלוף שבעין" שהלפלוף שבתוך העין אינו חוצץ, ומחוץ לעין — חוצץ. וכתבו התוס' [ד"ה לפלוף] שדברי מר עוקבא בסוגייתנו חוזרים על דברי המשנה במקואות שלפלוף שבתוך העין אינו חוצץ — שזהו דוקא בלפלוף לח אבל ביבש אפילו בתוך העין — חוצץ. והבית יוסף [בסימן קצ"ח] דקדק מדברי הרמב"ם שדעתו כדעת התוספות.

וכתב ברמב"ן שטעם הדברים הוא משום שתוך העין מקפיד האדם על הסרת הלפלוף רק אם הוא יבש, ואולם חוץ לעין מקפיד הוא בין לח ובין ביבש, [נאמנם בתוס' בסוגייתנו לא משמע כן אלא שהחילוק בין תוך העין לחוץ לעין משום שמחוץ לעין לעולם יבש הוא מעט והוי חציצה].

ואולם הרא"ש כתב [הל' מקואות סימן כ"ה] שדברי המשנה במקואות ודברי מר עוקבא בסוגייתנו מכוונים לחילוק אחד. והיינו שמר עוקבא מפרש את דברי המשנה במקואות שהטעם שבתוך העין אינו חוצץ משום הוא לח, והטעם שחוץ לעין חוצץ משום שהוא יבש, ושיעור יבשותו הוא משתחיל לירק. [ועיין בבית יוסף שם שהבין בדברי הרא"ש שכוונתו שלא שייך כלל חציצה בתוך העין משום שלעולם לא נחשב "יבש" משום לחות העין ואולם בסמ"ג [הובא בבית יוסף שם] מבואר שהלפלוף שבתוך

וכיוצא בו שנדבק היטב וחוצץ והוסיף וכתב שאף על פי שחציצה במיעוט הגוף אינה אלא מדרבנן מכל מקום כיון שמצוי הרבה שאשה הנותנת לבנה תבשיל ידבק מן התבשיל בגופה החשיכו רבנן כ"וודאי" שנדבק בגופה ת בשיל ופסלו את טבילתה.

התוס' [ד"ה נתנה] הביאו בשם רבינו חננאל שגורסים ומוסיפים כאן עוד מימרא — "המפשלת בנה לאחוריה ולא היו בגדיה עליה וטבלה לא עלתה לה טבילה" וביארו התוס' שטעם הדבר שחוששים שמא היה על התינוק טיט ונדבק בגופה בטרם טבלה, ונפל במים בעליה. ובתוס' הרא"ש כתב שזו חומרא יתירא. ולפיכך פירש שהטעם לחציצה היא שמתוך שבנה נמצא על גבה מאחוריה אין המים נכנסים על גבה והוי חציצה. [והתוס' הרא"ש לא גרס את תיבות "ולא היו בגדיה עליה" עי"ש בד"ה נתנה].

50. כן פירש רש"י. ואולם המרדכי [מסכת שבועות סימן תשמ"ח] כתב שהטעם שעד ג' ימים לא חוצצים מפני שהדם לח ונכנסים המים תחתיו, ולאחר ג' ימים מתיבש הדם ואין המים נכנסים תחתיו — וחוצץ.

51. במסכת מקואות [פ"ט] כתבה המשנה חילוק

או עצמה עיניה ביותר דהוי חציצה מלמטה מעיניה — לא עלתה לה טבילה לפי שצריכה לטבול כשהיא כצורתה.

אמר ריש לקיש: האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה, תשמישה והילוכה הרגיל. ולפיכך לא תדחוק זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקה זה בזה. וכמו כן אינה צריכה להגביה זרועותיה וכיוצא בזה, משום שמוגדרים הם כ"בית הסתרים" כי מכוסים הם בשעת הילוכה ותשמישה הרגיל⁽⁵⁴⁾ וכדתנן בהלכות נגעים אשר אף בהם נגע הנמצא בבית הסתרים אינו מטמא, [שנאמר "לכל מראה

— צבע שניתן בתוך העין — אינו חוצץ לפי שהוא לח מדמעות העין⁽⁵²⁾].

ושעל גבי העין, שהוא יבש — חוצץ.

אם היו עיניה פורחות [רש"י מבאר שני ביאורים: א. שפותחת ועוצמת עיניה תמיד ולכן מתרכך גם הכחול שמחוץ לעין. ב. שעיניה דומעות ומרככות את הכחול שבחוץ]⁽⁵³⁾ — אפילו הכחול על גבי העין אינו חוצץ.

אמר רבי יוחנן: פתחה עיניה ביותר, הוי חציצה מעל עיניה.

שיהא "ראוי לביאת מים" והיינו, שצריך שתפתח את פיה שלא יהיה מונע מהמים לבוא אל פיה. [ואפילו אם תטבול מהר באופן שלא יבואו המים לתוך כל החורים והסדקים שבפיה עלתה לה טבילה] וכן פירש הר"ן ואולם הראב"ד הר"ש והרא"ש חלקו על התוס' ופירשו שהטעם ש"קמצה שפתותיה כאילו לא טבלה" אינו משום מניעת ביאת המים לתוך פיה אלא משום שמאחר שדחקה שפתותיה זו על זו נתכסה מקום הגלוי שבשפתיה ונחצץ מביאת מים. [ומה שאמרו שבית הסתרים צריך שיהא "ראוי לביאת מים" היינו שיהא בלא חציצה חיצונית בתוך פיה כגון עצם בין שיניה אולם אין היא צריכה לעשות מעשה ולפתוח פיה כדי שיכנסו מים אל פיה. וביאר ב"קובץ שיעורים" [ב"ק ס"ק צ"ג] שהטעם שסגירת הפה אינו נחשבת כמצב של "אינו ראוי לביאת מים" משום שהמניעה היא ארעית וחולפת ובכל רגע יכולה לפתוח את פיה ולפיכך חשוב פיה כ"ראוי לביאת מים". ובאגרות משה [יו"ד צ"ח] ביאר שגדר "אינו ראוי לביאת מים" היינו דוקא כאשר נשתנה הגוף על ידי דבר אחר הדבוק לו ומעכב המים להכנס באותו מקום ואולם חלק אחד

העין סתמו לח והלפלוף שמחוץ לעין סתמו יבש ע"ש].

52. הרשב"א [תוה"ב הקצר ב"ז ש"ז] והרא"ש [סימן כ"ז] פסקו ש"צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן" אינו חוצץ, וכתבו שטעם הדבר משום שאינן מקפידות, ועוד שזהו "חזותא בעלמא" ואין בו ממש ולפיכך אינו חוצץ. וכתבו הפרישה [קצ"ח, י"ח] והב"ח שסוגייתנו עוסקת ב"כחול" שיש בו ממש ואין זה "חזותא בעלמא" ולפיכך כשהוא חוץ לעין — חוצץ. וראה עוד בפרישה [שם] שדן אם סוגייתנו עוסקת בכחול שדרך הנשים להקפיד בו.

53. והב"ח פירש בדעת הרמב"ם שאם טבלה והיו עיניה פתוחות בשעת טבילה — אינו חוצץ.

54. במסכת מקואות [פ"ט] שנינו "קפצה ידיה, קמצה שפתותיה כאילו לא טבלה", וכתבו התוס' בסוגייתנו [ד"ה פתחה] שאף על גב שתוך הפה נחשב ל"בית הסתרים" ואין צריך שיבואו המים בבית הסתרים, מכל מקום צריך

עיני הכהן"].

כאורגת. ואם היה הנגע במקום הערוה (55) דיה שתתכופף **כמניקה את בנה** (56).

אמר רבה בר רב הונא: נימא אחת קשורה, הרי היא מהודקת היטב, ולכן היא — **חוצצת.**

שלש נימות הקשורות אינן מהודקות ולכן — ב-טו **אינן חוצצות.**

שתים נימות הקשורות **איני יודע** אם הן מהודקות היטב עד שתחצוצנה.

ורבי יוחנן אמר: אנו אין לנו שתחצוצן אלא

האיש שיש בו נגע בבית השחי — צריך שיהיה **נראה** לכהן **בעודר.** והיינו שאינו חייב להרים את ידו לגמרי אלא דיו שיגביהנה כמי שעודר, ואם במצב שכזה לא יראה הכהן את הנגע כטמא הרי הוא טהור.

ואם היה הנגע בבית הערוה אינו צריך להתכופף לגמרי כדי שיראנו הכהן היטב אלא דיו שיתכופף **כמוסק זיתים.**

והאשה שהיה בה נגע בבית השחי דיה שתהיה **נראת** לכהן כשהיא מרימה ידה

לטהרות ואולם לבעלה כשרה הטבילה על גבי כלי חרס, ובנמל, ואין נתינת תבשיל לבנה חוצצת בטבילה, וכמו כן שאר המימרות המחמירות יותר מהמבואר במשנה במקואות לא נאמרו על טבילה להטהר לבעלה אלא לאשה העסוקה בטהרות. [והיינו, שלגבי לפלוף שבתוך העין במסכת מקואות משמע שאפילו יבש אינו חוצץ, ולדברי מר עוקבא חוצץ וכמש"כ התוס' לעיל. וכמו כן שנינו במסכת מקואות "גלד שעל המכה אינו חוצץ", ומשמע שאם לא יצא הגלד חוץ המכה אינו חוצץ אפילו אחר שלשה ימים ובסוגייתנו לגבי "ריבדא דכוסלתא" לא חלקו בזה]. חוץ מדברי ריש לקיש, שאשה צריכה לטבול דרך גדילתה, שנאמרו אף לבעלה.

ואולם שיטת **הרמב"ם** שזה חוזר רק מהמימרא של נתנה תבשיל לבנה ואילך. ובדברי **הראב"ד** מבואר שרק ג' מימרות נאמרו לטהרות בלבד, והם ריבדא דכוסלתא, ולפלוף שבעין, וכחול שחוץ לעין. והטעם, משום שמפרש **הראב"ד** את דברי הגמרא ולית הלכתא ככל הני שמעתא וכו' והוסיף וגרס "**אלא**" כי הא שאמר רבי יוחנן פתחה עיניה וכו', שזה נאמר אף לבעלה, והוכיחה הגמרא זאת מדאמר ריש לקיש

מגופה המכסה מקום אחר אינו מחשיב את המקום ל"מקום שאינו ראוי לביאת מים" עי"ש]. וכדברי **הראב"ד** והר"ש והרא"ש פסק השו"ע קצ"ו ל"ח.

55. **והתוס'** [ד"ה וכמניקה] פירשו ששיעור של "וכמניקה את בנה" לא נאמר לקביעת שיעור "בית הסתרים" בבית הערוה אלא לקביעות שיעור מקום הנסתר תחת הדר.

56. **הרי"ף**, **והרמב"ם** [ועוד ראשונים שהובא בתוד"ה פתחה] גרסו אחרי המימרא של רבי יוחנן פתחה עיניה וכו' "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא דכי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה טהורה כי הא דאמר ריש לקיש האשה לא טבול וכו'", והיינו, שהמימרות המובאת קודם לכן להחמיר בדיני חציצה נאמרו רק כ"מעלה" לאשה העסוקה בטהרות אבל לגבי טהרה לבעלה אין להחמיר חומרות אלו.

ויש בזה כמה שיטות על איזה מן המימרות המובאות לעיל חוזרת גירסא זו. שיטת **רבינו תם** [בתוס' לעיל ס"ו: ד"ה אם] שמהמימרא של אשה לא תעמוד על כלי חרס, ואילך, הכל נאמר